

52
M. S. H.
Enfaldiga Tankear
Wisande

Hwad en Präst kan bidraga til
OECONOMIENS
Uphjelpande,
Med Wederbörandes Minne!

Under
Oeconom. PROFESSORENS, Kongl. Swenska Wet-
tenskaps Academiens och Upsala Wetensk. Societ.

EDWARDIS/

Samt

Den warande *RECT. MAGN.*

Dr. PEHR KALMS

Inseende,

för
Lager Krantsen
Utråde och försvarade
Af

ABRAHAM INDRENIUS,

Lawast, Länning.

I Åbo Acad. Ofre Låro, Sal/ f. m. den 2. Junii 1757.

ÅBO, Tryckt hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Store Förs-
stendömet Finland, JACOB MERCKELL.

Kyrkoherden i Orihweni, samt Probsten öfwer
berunder lydande Contract

Den Högdrewördige och Höglärde Herren

Herr **MAG. ANDREAS**
SALOVIUS,

Kyrkoherden i Lempälä
Wäldrewördige och Höglärde

Herr **MAG. ERIC**
EDNER,

Mine Samtelige

Sist Salighets läran och en sann Gudsfruktan, äro
wärdaste och angelägnaste ämnen, hwarwid menstliga
egenstaper hafwa hos Eder, Gunstige Herrar, med
lörenat. Uptagen då, Mine Gynnare, ej ogunstigt, at jag af
upoffra Eder denna ringa pappersgåfwa til något roedermåle af
saldiga wälgärningar mig pålägga, och hwarwil äfwen den wän-
Linder hjertelig anönskan til all Eder sällhet och wälgång

Mine Gunstige Herrar

Adminkaste.

ABRAHAM

Kyrkoherden i Euraåminne

Wälårewördige och Söglärde

Herr **MAG. MICHAEL
FORSELIUS,**

Kyrkoherden i Långelmäki

Wälårewördige och Söglärde

Herr **MAG. JOHAN
ODENIUS,**

Gunstige Gynnare.

Sambällets wälstånd och des Hwckhållnings befrämjande, de förståndet kan sysselsätta sin urmärcksamhet. Dessa priswårda en berömlig och wärdig församlingens störel lyckeligen sig Edra Namn wågat låna glants åt dessa ensaldiga rader, och den wördnad och tacksamhet, som Eder stora ynnest och mångskap, som I med min R. Far plåga behogat mig förbinder. Skal jag hafwa den åran at ståse med wördnad förblifwa

rars och Gynnarens

Tjenare

INDRENIUS.

Capellanen i Ouru uti Ruovesi
Wäldrewördige och Söglärde

Herr Mag. ISAAC FLORIN,

Capellanen i Alavo uti Ilmoila
Ärewördige och Sögwällärde

Herr JOHAN KREANDER,

Capellanen i Cangasala
Ärewördige och Sögwällärde

Herr GUSTAF LILIUS,

Mine sonnerlige Gynnare.

WEd särdeles nöje emottager jag denna bagen, då mig we-
dersäres en länge efterlängtd lycka, at offentligen bety-
ga för Eder, mine Herrar, mitt inre, och min årkänslö
emot Eder mig årtedde gunst och godhet. Skatten, hwad jag
nu Eder tilljuder, icke efter des egit värde, som det med sig
förer, utan efter min rena och upriktiga åsikt. Jag skal ej un-
derlåta at anropa den högsta Försynen för Eder och Edra K.
Anhörigas beständiga wälgång och trefnad; hwarmed wälfä-
religen förblifwer

Mine Herrars

Ödmjukt Tjenare
ABRAHAM INDRENIUS.

D. D.

S. I.

S ostribigt och för detta afgjorde det
är, at en idog och förnuftig hushållning är
långt beqvämligare och fräsfigare medel til et
lands välmåga, makt och anseende, än de
gamlas, och våra försäders, ständiga härnads-
sårder och wapnvarlingar; så nödigt är det derjämte, at den-
na sanning hos en och hwar, som til Oeconomimens uphjelpan-
de något kan bidra, icke stadnar i blott öfvertygelse. Nog
hafwa wäl i våra tider alstrats nyttiga förslager til upkomst och
styrka: nog talas förnuftigt om Landbruk, handaslögd och flera
idrotter, til handelsvägens öfwenwigt: åtskilliga wittre och om
Fäderneslandets wäl högtförtjente Måns öma sorgfällighet, hu-
ruledes denna wetenskapen måtte ju före des håldre til behörig
högd och fullkomlighet updrifwas, förtjenar allmänt loford, och
tacksam årkänsla. Härmed har ock så mycket blifwit wunnit,
at Hushållskonsten, som tillförene näppeligen blifwit räknad
för wärdig at syfvelsätta de lärdas omtäncka, nu mera med skäl

¶

aktas

aktas för den widsträktaste och en af de angelägnaste af alla wärens skaper. Men detta oakadt måste man likwäl se och ersara, at denna högstnödiga menskliga kundskaps grenen ännu i mycket är som i sin barndom och första tilwänt, hånwandes på långt när icke hunnit til det mål, som wårt lands naturliga belägenhet det tillåta skulle. Ty så länge man ifrån utlännin- gen tager mera (och i synnerhet sådane waror, som anten hem- ma äfwen så wäl kunna genom behörig cultur framalstras, eller med hwilcka wår jord lika jämnogoda och jämnnyttiga kan fram- bära) än at inländska Producter kunna förslå at afbetala; så är det klart, och et säkert teck, at det ej står i alt wäl til med hushållningen i landet. Således är besunnit, at i dessa tider för ba- ra spammål utgått årligen ifrån wårt Rike några och tiugu tunnor gull, förutan nästan oräkneligt annat, som wår foster- bygd wäl kunde frambringa. Som nu detta, näst et skadeligt öfwerflödande och en otillbörlig öppighet, hänleder sit ursprung dels af lamhet och wårdslöshet, dels ock ofkunnighet i hushåll- ningen, i synnerhet hos gemene hopen; så är tydeligit, at det bör wara en ibland hwar och en god medborgares käraste och angenämaste plikter, at på alle möjeligit sätt yrka på en til- börlig och tidig förbättring. I anseende härtill har jag welat sätta min matta tancka på närwarande ämne, och i detta Aca- demiska prof kortast undersöka: hward en Präst kunde bidraga til Oeconomiens uphjelpande. At flere lärda och skarpsyn- te män, wid hwilkas mogna och rediga tanckesätt jag icke understår mig at likna dessa ohyffsade rader, hast denna sak til ögnamar- ke, är mig ej obekant; fast håldre har detta styrkt mig härtill: hwarföre ock min mening och assigt endast är, at göra saken hos oss något allmännare. Den gunstiga Läsaren tåkies benä- git ursäkta mig, at det ej sker med den fullkomlighet, som äm- net fordrar, och at i tanckarne saknas behörig ordning, och i orden wederbörlig snyggheit.

Sär möter mig strax ett inkast, som emot hela detta mitt
 företagande torde göras, nemligen, at det intet hör Prä-
 sten til, at syhelsätta sig med hushållningen; utan at
 hans ämbete är wida affskildt therifrån. Jag widgår gärna, och
 därtämte påstår på det högsta, at den ej heller, såsom en högst nöd-
 wändig och oundgängelig skyldighet är förknippad med Prästa-
 stflan, lika som ingen kunde wara god Präst, så framt han
 icke i Oeconomien wore inkommen; än mindre är min mening
 den, at någon så mycket skulle lägga sig derpå, så at hans
 husrud-studier, Theologie och Philologie, så ock den öma,
 och uppå swårt ansvar anseerredda stälawården derigenom på
 något sätt skulle komma at försummas och estersättas. Men
 mycket, som ej är just oundwifeligen nödigt, är dock högst nyt-
 tigt och gagneligt, då det låter sig göra, utan at bryta mot
 någon annan plikt och skyldighet. När man besinnar huru
 det är nästan omöjligt, at ständigt wara lika som fångslad
 wid et och samma trånga och mödosamma arbete, och utan
 någon lisa och rolighet, alltid med sin hierna och estertänka
 wara spänder wid samma ämne: så är klart, at ock en Präst
 understundom måste hålla uppe med de swåraste syflor, då
 han, utan at hans ämbete derigenom något lider, sig til re-
 creation och förfriskning, kan taga del i Oeconomiska nöjen,
 såsom de oskyldigaste, som man af jordiska ting kan hafwa
 och önska. Ty hwad kan wara nöjsammare och menlösare
 tidsfördrif under lediga stunder, än at med wördnad och för-
 undran, betrakta Skaparens dråpeliga wärk, samt de dyra
 häswor och förmåner, som Han i vårt Jordklovs rika skatt-
 kammare nedlagt; och sedan genom et behörigt bruk af dem,
 göra icke allenast sig, utan ock sin nästa, ja, hela samhället

önskelig bättnad och fördel. Ut på sådant sätt kvid lediga stunder, & quasi aliud agendo, lägga handen wid Oeconomien, kan wäl ingalunda åstadkomma hela förbättringen: ef eller må någon tänka, at hela denna wetenskapen kan handteras som et blott tidsfördrif: icke des mindre kan och härigenom af en upmärksam och wälsinnad, i synnerhet den, som tilförene skaffat sig någon inikt i dessa mål, samt fattat grundprincipierne, mycken hjälp och en otrolig nytta tillflyta. Jag wil nu ef ge mig på djupet med dem, hwilka inbilla sig, at hela Philosophien wore Prästen och salighets läran skadelig: ty det är och blifwer öfwerhuswid en ewig samning, at Guds Rike hålft tål wetenskapernas aldråhögsta flor; så at man nästan altid kan lita therepå, at det är brist på kundskap, hwarest thy emotsäges. Det förringar ingalunda Prästa ämbetets wigt och wärdighet, at något umgås med Oeconomiska förrättningar, icke heller tyckes det aldeles wara emot Författans ändamål, emedan Han ofta til Ordets tjenst utwakt sådana personer, hwilkas gjöromål endast och allenast består i hushållning. War icke den stora Propheten ELISA en åkerman? umjifs icke de gamle och af Gud så högt älskade Patriarcher ABRAHAM, ISAAC och JACOB, den iderträffliga Israels barns anförare MOSES, mannen efter Guds eget sinne DAVID, Propheten AMOS, utom flere Guds wänner med Boskapskötsel? war icke den förra werldenes botpredikant NOAH både Byggmästare och Trädgårdsman? Woro icke war dyra Frälsares egna Värjungar, hwilkas röst skulle utgå i hela werlden, ringa fiskare? det som mera är, idkade de samma näringsfång jämwäl sedan de af sin Mästare blifwit gjorda til Menniskofiskare. War närwarande tid kan framwisfa årskilliga af det andeliga ståndet, som gått ganska långt i Oeconomien, och icke des mindre i sit ämbete warit högst nyttigt och uppbyggelige. Af dem hafwa wi de bästa böcker

och

och skrifter i hushålls konsten och *Natural historien*: i de äro nyttiga Bedämöter wid Keiserlige och Konglige Wetenskaps Academier och lärda gillen så inom som utom lands; hwilket förutan andra bewis handlingarne nogsamte hwar och en för ögonen lägga. Betraktar man utom detta Prästerskapet såsom et stånd i vårt land, och följakteligen en del af Regerings och Riks kroppen, så blir saken ännu tydeligare: ty samhallets grund och lyckeliga bestånd förbinder hwar och en så wäl til enskild, som allmän tjenst. De komma wid Riksdagar af sitta wid Oeconomiska deputationer, och i så måtto böra bewaka Fäderneslandets aldra angelägnaste affairer. I anseende härtil understår jag mig nästan at säga, det Oeconomien hos oss är ibland de nödigaste Prästa-studier. Härtil kommer också det, at de hos oss hafwa boställen, wid hwilkas stötande de näppeligen kunna umbära Oeconomisk kundskap; häst när större delen har så snåwra inkomster och löner, at de dermed, om de ej med egen flit se sig före, intet kunna taga sig fram. Efter det således är nödigt at hushålla, så är ju bättre at deruti wara wäl inkommen, än at wara lika ofunnig med bonden. Då kunna de både sielswae hafwa dubbel nytta, samt tjena androm til god estersyn.

De som til Församlingens tjenst äro ämnade, hafwa nu för tiden i sina unga år wid Academierna aldrabästa tillfälle at skaffa sig insigt i Oeconomiska wetenskaperna. Framför någon annan äro de ock i stånd at meddela androm sin kundskap, och betjena allmänheten dermed: de kunna ock härutinnan gå längre än andra; ty som de från späda barndomen want sig at tänka redigt, at skärpa förståndet och estertanken, at undersöka och fordra riktiga grunder til allt, at hänleda den ena sanningen af den andra, at medelst medförstånd och mogen estertanka anstälta rön och försök, upträcka nya saker; som de ock, des

utöm hafst tillfälle at förse sig med, och läsa de utvaldaste böcker i åtskillige delar af Oeconomien, och de dertill hörande wetenskaper; så kunna de med gemensam flit på kort tid tränga sig til sielfwa kärnan af wetenskapen både uti theorie och praxi. De kunna på bröllop, barnsöl, begrafsningar och andra sammankomster, i det ställe som wid sådane tillfällen merendels annat mindre angelägit hafwes för händer, prata med sine åhörare om åtskilligt, som lånder til hushållningens befrämjande. Bonden tror hållt sin Präst. Men blot tal och perfwationer göra ej allena tilfyllest: han är så inrotad i sin gamla sedwana, at det är ganska swårt at afleda honom derifrån. Goda exempel kunna skapa bästa nyttan. Nu finnas i större delen af Sotnarne, besynnerligen här i Finland, inga synnerliga Landegods och Herregårdar, hwilkas flit och arbetsamhet kunde tiena gemene man til esterrättelse. Officerare säten och boställen brukas gemenligen af okunniga och utesattiga Landbönder. Skal då någon förbättring wäntas, så låter det aldrabäst sig göra genom Prästernas hälsosamma exempel åfwen i denna saken.

§. 3.

Sedan jag nu begifwer mig at undersöka den nytta, som en Präst kan göra i Oeconomien, skal jag först med så exempel bewisa det ur *Historia naturali*.

Låter oss wända ögonen til *Mineralogien*. Wi wete, huru så Bergmästare i Riket, enkannerligen här i Finland äro; huru landet deremot är ganska stort och widlyftigt: det kan och hånda, at Bergmästare ofta resa kring i sotnen, men ändock kunna intet råka på de ställen, hwarest nyttiga mineralier ligga fördolde. Förutan detta, är mängen af den gemena hopen utaf den tancka, at om de på sina ågor wiste, jag wägar säga,

en Gullgrufwa, skulle de den somma ej upptäcka, af skufftan, at hemmanet derigenom skulle komma at lida. Om de ock ån-
teligen hade lust at framkomma med det de weta, så blefwe
dock för deras ringa insigt skull ej alltid så mycket uppsunnit, es
medan deras upmärksamhet ej sträcker sig längre, än til det,
som glittrar för ögonen: då likwäl en stor del af de nyttigaste
mineralier äro mindre påtalande för ögonen, såsom åtskillig slags
Jordarter, waleklera, eldsfast lera, pip- och porcellin lera, talkstif-
wer, alunstifwer, gips, med flere: deremot åter en hop glimman-
de stenar bysa alsingen god art i sig. Smedlerid, såsom försä-
renheten wilt, at osta de dyraste och näst värmande grufwor
af gemene man först blifwit upptäcke, så är ock ingen bättre i
stånd, än en Präst, at så weta, hwad bonden härutinnan har
sig bekant, eller kan gifwa anledning til. En Präst kan i den-
na saken uuder godt glam med bonden mera uträtta, än en an-
nan med stora penningefåsor. Han kan ock utan swårighet up-
ägga Bonden, at noga nagelsara sin mark och ågor, at se ef-
ter och gifwa wid handen, om någon nyttig mineral art der
finnes. En i jordens mörka gémme förborgad skatt är ingen
til stomma, men då mannawett, försiktighet och idog hand så-
dant i dagsljuset (remskoffar; då kunna många deras kasta nå-
ring och fördel. Om förtienstul Prästerskapet hade sig sten-
och jord-arterne bekante, och tilika wiste sättet, huru de up-
spanas böra; då först skulle i wår Fosterbygd sådane hemligheter
framkomma, sem man tilförene aldrig trodt finnas i Norden,
och som i långliga tider dragit årligen stora penninge summor
ur riket. Presterna skulle åminstone i sin församling komma på
åtskilligt, som undansjungit sig för deras ögon, som med flit
letat derester.

Likaledes är det beskaffadt med *Botaniquen*. Den som der-
uti är inkommen, kan se och röna, hwad för slags växter på
den eller den orten finnas, tör ock hända, upptäcka sådane, som
aldrig

aldrig förr varit bekante: låta samla dem, som til medicin äro nyttiga, bruka dem til eget behof, och jämväl laga dem i bruk på Apothequen, i stället för utländska, hvilka, förutan det de ofta äro förlegade, ej heller alltid i godhet komma up emot inländska. Han kan ock förse sig med goda växter emot Bostaps sjukdomar, då ett ringa medel ofta kan gagna icke allenast honom sjelf, utan ock många andra. Såsom de örter, hvilka höra under et och samma genus, ehvar de wäxa, hafwa måst samma art och werkan: så kan den, som denna regel har sig bekant, så snart han wet, hwartil någon främmande ört tjénar, med någon af sina egna, som lyder under samma genus försöka at vinna samma ändamål. Wiste han hvilka af de wildt växande i dyr tid wöre tjenligaste til mat; då kunde den nödlidande deras hafwa en hugnelig förmån, och ej, som mången i denna dag gör, gripa til hwarjehanda onaturlig spis och hälsan skadande örter til at fördrifwa hungern. Huru många wildt växande här hafwa wi icke, hwarutas de skönaste winer kunna tillwärfas, i godhet täflande med de bästa utländska drycker? skulle det då ej wara nyttigt för det allmänna, at Präster och andra på landet boende ståndspersoner både sjelfwe wiste konsten at göra sådana hälsosamma drycker, och äfwen lärde andra, så ock dem af gemena hopen, at försärdiga sådana? Böra wi ej sätta så stort wärde på vårt lands produkter, som utlänningen på sitt? aflåggom wår färderswade smak för hwad utländskt är, och blygoms här långre wara utlänningens slafwar. Huru mycket penningar ifrån landet utgår, för åtskilliga utländska särge sorter, är en bekant sak; deremot wet man, at en del goda särgeörter kunna cultiveras i våra trädgårdar, en del af våra wildtväxande tjena ock dertill: utan at sela, kan man ock säga, at många, med hvilka hittills intet försök blifwit gjordt, göra samma gagn. Prästen, som wid Academien haft tillfälle at inhämta kundskap om örternas nytta,

kunde

Kunde communicera den med sina öhörare och grannar: han kunde och göra försök med någon bekant til sitt privata behof, och skulle utgången swara emot önskan, så hade han sielf der af förmån, och almänheten är nu större gagn. Dessutom, som gemene man ibland har sig bekant en och annan förträffelig nytta af våra inrikes växter, som dock är endrom okunnig; så kan ingen lättare, än Prästen, utsprida samma, och göra den allmän til människoslagets tjenst och nytta.

Jag wil och nämna något om *Regno Animalium* eller Zoologien. I forna tider war miödet hos oss den typpersta drycken; men nu har Théé, Caffé och winet nästan aldeles landsförrelst den samma; ehuruwäl den i smak, nytta och godhet altid töftar med, om ej öfvergår de andra. Huru mycket då Bisköfvelen skulle böta oss, och huru ringa arbete den på landet skulle fordra, kan hwar och en finna. Såge gemene man sin Präst häruti göra någon början, så tror jag, at han ej wore sensfärdig at göra sammaledes, hwilket är så mycket treligare, som nästan hwar torpare i Lifland har Bisköckar. Så stor nytta som biet gör, så skadeliga äro deremot några andra insecter på kålgårdar, hummelgårdar, årtland, samt andra plantager och växter; hwarföre deras utödade eller åtminstone något förminskande wore en önskelig sak, och kan aldrabäst wärkställas af dem, som wid lärosäten i Entomologien sig förkostat. Om då här och där, någon af Prästerskapet wid lediga stunder toge sig före at utröna ett eller annat skadeligit insects natur, lefnads sätt och hushållning m. m. samt tillika anställte hwarjehanda försök til dess utödade, så är jag säker, at inom så årt skulle gånka mycket förträffeligt härutinnan upäckas, och at en hushållare ej skulle behöfwa så mycket frukta och oroa sig öfwer den skada desse elaka kråk, när de få hafwa sitt fria spel, kunna å, adkomma. Tand! om någon endast kunde påfinna

ett lätt, säkert och mindre kostsam sätt at utrota wägglös, fås
 mast, ochides på äppel och pärontrån, rotmast, mast på sties
 kelbårs buskar eller dylikt, huru högt förtjent den skulle göra sig
 af det almånna, ja af flera länders invånare? Jag wil nu ej
 tala, huru curiöst och nyttigt det wore, at wånja foglar och
 djur jämwäl sielswa rotdiuren at jaga och fiska til människans
 egen tjenst och båtmad: Dock kunde man och anföra prof på war-
 gar, hwilka en Präst i vårt Fädernesland så tilwände, at de
 gingo wall med hans boskap, och försvarade dem både emot si-
 na samsyskon och flera dylika skadedjur.

S. 4.

SU leder ordningen at forteligen tilse, hwad nytta *Landt-
 hushållningen* af en Präst kan hafwa at förwänta. För-
 sta och angelägnaste delen häras utgör *Åkerbruket*. Detta
 ädla handwårcket är det aldraäldsta: det behölt och sitt wårde
 så länge menlösheten regerade människosläktet. Hos Romarna,
 ehuruwäl de woro alstjörmycket begifne på frig, war det jämwäl
 i ganska stort anseende. Nu för tiden handteras det hos oss af
 en enfaldig bonde, hwilken fuller i några stycken deras har et så-
 dan kundskap, som ofta saknas hos de lärdaste Män: men i
 somt åter är så ofunnig och oförsaren, at det ej är til at för-
 undra, om hans arbete sållan lönar mödan. När man härtil
 lägger hans framhårdande at ej låta afwända sig ifrån sin gam-
 la wana, så och åkerkösfelens förakt, så länge någon skog är
 at tilgå, så är lätt at finna grunden til åkerbrukets alstör be-
 klageliga tilstånd. Icke des mindre inbillar han sig at wara må-
 stare häruti. Så länge då en människa icke wet, at hon gör
 orätt, så länge kan hennes estercancka icke heller falla på någon för-
 bättring. Härpå kan ej annat söla än uselhet och fattigdom,
 som sedan hos bonden är ett stort förhinder så wäl i åkerens, som

andra

andra landbruks delars behöviga cultur. Men då Prästerne grundeligen förså sig på åkerbruket, råtta gödnings sättet och tiden, skaffa sig goda redskap, lämpa dem efter jordmånerne, weta råtta sönings tiden, assist med wedjandet, och ej i kapp med bonden med eld och ora utöda wår aldraredbaraste egen- dom; utan fast håldre göra steniga backar och sumpiga kårer fruktamma, med mera; så uphåmtas härigenom, näst Guds wålsignelse, en ymnig störd, och en idog öfverreuten hand winner en ndjaktig fördel. Då faller ock bonden på sundare tankar, när han genom en ögonstänlig nytta ock fördel af åkerens råtta och försiktiga hårdande om sit förra fel blefwe öfwertrygad.

Men innan åkerbruket och dess förbättring kan lyckeligen gå för sig, så måttelen behörig *ängskötsel* dertil lägga grunden. Fast- ån ången är wisserligen åkerens moder, så her dock dess wårdan- de och skötsel i Finland blifwit ganska mycket försummad. I stället för hö har halmen och säden, som swidiorna kastat ifrån sig, gått boskapen och hästarne til käft. Dock så snart någon med förståndig rödning, kårrens dikande och uttorkande, ångswallens plöjande, gödande, säende, och höslagens lämpande efter jord- månerne (ty om man ock har de utwäldaste och måstighwan- de höslags frön, och ej lämpar dem efter jordmånen, til exem- pel sår det på hårdwall, som Skaparen årnat til wåta stäl- len ic. så använder man galet och frukelöst sit arbete) skulle göra en länge efterlångtad början, så är intet at twifla, at lan- det genom bondens flit och id, skulle på en kort tid så helt an- wat utseende.

Låt oss stadna något wid *skogskötselen*. Wår utrikes han- del stödiar sig ganska mycket på Skogen; fördenstull-böra wi ej så ödrakteligen umgås med den, som beklageligen hittills blifwit gjordt. Nog os, at wåra försåder uti dess utödande tillskyndat

och en nästan obotelig skada. Nu är tid at börja se sig före, och med konstens årsätta det, som naturen sielsmant ej hinnet eller får uträtta: at använda mager och ofienlig mark til tallplantering, så ock wara mån om andra nyttiga träns skötande. Besinnom, at många hundrade år behöfwes, innan en god och fullkomlig suru hinnet upwäxa: sammalundes är med ekträdet be-
 skaffadt. Igenom sten, muss och leiwande gårdesgårdar kan ock skogen ansenligen spara. Men dessa och flere andra nyttiga in-
 rättningar så må ej hos allmänheten taga rötter, så framt icke prislige efterdömen gå förut, och lägga en önskelig grundwal. Prästerna kunde härutinnan göra mer än mycket, samt practi-
 cera detta och mångt annat utan någon synnerlig kostnad, el-
 ler förhinder i deras egenteliga förehafwande. Så mycket angelagnare böde man wara här om, som wi bo i et kallt
 climat, hwarest behöfwes mycket wed at wärja sig med emot
 köldens wäldsamhet; och så framt wid skogs-skötselen ej brukas
 bättre drift härefter, så hafwa våra barn och efterkommande
 hwarken hus eller wärma. En Prästman, som wet huru högst-
 nödig skogen är til vår utrikes handel; huru mer än mån ut-
 utlänningen är om dess öma wärdande, fast han bor i et mil-
 dare climat, har kört eller ingen winter, äger stenkål til brän-
 ste m. m. huru stora trakter hos oss finnas, det fordom en
 outödelig skog warit, men nu är aldeles ingen; en Prästman,
 säger jag, som detta och mera hit hörande nogare wet,
 har ej wårt at taga från bonden hans lifasom med moders
 mjölken insupna mer än skadelige tancka, at skogen aldrig
 kan utödas, och hans lika som medlödda lust för det aldrig
 nog ofta påtalta swedjandet.

Kryddgårdswäsendet har jämwäl ej ännu på långt när
 hunnit hos oss til den högd, det borde hafwa. Det är likwäl
 af Medicis bewist, at mycket ködets ätande ej så wäl kommer
 öfwer

öfver ens med människans natur: utan at växter kunna sägas
 vara hennes hälsofammare föda. Rött och salt fisks ätande
 gör ofta kroppen som et snöst at emottaga hvarje handa sjuk-
 domar. Skulle då på våra Prästbol finnas bättre och mera
 trä- och kryddgårdar, så vågar jag, utan at taga miste, nästan säga,
 at och Prästerne skulle ärnå en högre ålder, än nu ofta värke-
 ligen händer. De kunde, sedan de i unga åren fattat det för-
 nämsta, som hit hörer, samt defutom altid hafwa tillgång på
 goda böcker, wid lediga stunder roa sig med dessa högst gagnan-
 de nöjen, så wäl til sin egen nytta, som och godt exempel at
 andra, och då af krydd- och trägårdar inhämta den margfal-
 liga förmån, de tackfamt meddela sine flitiga idkare.

At hafwa god och treswen *Boskap* är en mycket betydande
 sak. Wi wete at våra ylle *Fabriquer* til en del ännu un-
 derhållas med utländsk ull, fastän de utländska sären sunnits kunna
 triswas hos oss måst så wäl, som i sit eget land, allenast de
 få en behörig skötsel och ansning. Denna konsten kan ej små-
 rare blifwa allmän, än då Prästerna deruti bryta isen, och wi-
 sa gemene man möjeligheten och nyttan häraf. Såsom Prä-
 sten i dessa och långt flera andra handteringar kan gagna ge-
 mene man: så kan han och genom hwarje handa artiga och ge-
 nom långwarig erfarenhet bepröwade hushålds maximet och
arcana oconomica, som han af bonden inhämtat, ofta skaffa
 stort lius i *Oeconomien*.

S. 5.

Ug wil och med så ord tilse, hwad nytta en Präst i de
 öfriga näringsfängen kan åstadkomma. Här förefommer mig
 först *Fiskeri och Diurfänge*. Såsom det är skadeligt i
 små stöar at wid lekriden älsför mycket fiska, så kan han asrå-
 da härifrån, och wisa, at den öfwerklagade bristen til stor del
 härstyres af denna källa. Af sina åhörare kan och en Präst
 uisforsta, hwad de för godt och nyttigt besunnit wid fiskefättet.

Såsom det med åskande i lekiden är bestaffat, är wien så skadeligit är det ock, at wid leken utöda fogel och taga bort äggen m. m. Men den som kunde wisa ett lätt sätt, at utrota roffoglar, och andra skadediur, han skulle tillgoda hela landet en obestriwelig nytta. I detta mål skulle Prästens insigt i *Zoologien* komma wäl til pass.

Byggnings konsten kan ingen gierna umbära: men så äro som förstå sig der på med besked. Prästerna, som förwårswat sig grundelig insigt här, kunde wisa bonden bästa sättet at gjöra husen warma, samt hålsamma at bo uti: hållt låter detta sig gjöra på Prästegårdar, hwilka af sockneboarne upbyggas, då de af Kyrckoherdarne kunde underrättas häruti. Wåra skogars dageliga astagande påminner oss, at på alt sätt täncka på deras besparing, och de bjuda oss utgrunda de bästa sätt, at i våra hus genom litet wed årnå ymnig wårma. Til at bespara skogen, wore ock nödigt, at täncka på stenhus, hwilkas långwariga bestånd skulle årsätta den kostnad, som på dem komme at användas. Hug för denna, som ock för alla andra hushålls grep kan aldrabäst af Prästen i Socken hos allmomen implantas. Man kan tydeligen se, at hwarest Prästerne warit eller äro goda hushållare, der har ock denna konst hos allmogen bättre utseende.

§. 6.

Särfeligen och innan jag lämnar detta ämne, skal ännu som kortast skärskådas, hwad nytta och gagn Prästen utom det, som redan ansört är, wore i stånd at skaffa til hushållningens upkomst. Man ser, huru få Provincial Medici äro i landet, som dock är ganska widlöftigt. Om då Prästen hade någon insigt i *Medicin*, och kunde wara både *Pastor ani-*
ma

me *S corporis*, så skulle hans åkörare och sokneboor, i stället för at många i Lands sokorne af brist på Läkare i förtiden sätta lifvet til, deras hafwa en obeskrifwelig lugnad. Om kort Eten tillstodde, skulle man kunna med mångfaldiga exempel bevisa, huru många's lif blifwit räddat iwan en förtidig död i smittosamma och andra sjukdomar, genom det Prästen i församlingen varit något hemma i Läkare konsten. Huru nödig denna wetenskap utom detta är wid Tabellwårket, kan hwat och en siäna.

§ *Riksdagars gjörsmål* kan och en Präst åstadkomma mycket godt. Ho har mera tillfälle at känna orternas naturliga beskaffenhet och rödtorster, än en Präst? Ho kan bättre underrätta höga Öfwerheten och Rikens högloflige Ständer här om? Huru är icke en Präst i stånd at låta hwarlehandas nyttiga *projecter* til landets uphjälpande inslyta i Riksdags postulaterna? Hwad otroligt nyttigt kan icke en Riksdags Man af Prästaståndet, som har grundelig insigt, samt ren nit för det allmänna, til sin och efterkommandernas förmån uträtta? en Präst, som både af Politiska grunder och flere Rikens Oeconomiska historier har sig bekant, uti hwad osäkerhet både til lif och ägendom de länders inwånare swäfswa, der Öfwerheten är lemnadt en vinstkränkt regering, samt at man der icke längre är ägare af hwad man med mycken swett sig förwårswat, än steltwa regerande Herren wil, har ej swårt före at med lifliga exempel så asmåla detta för sina åkörare, at de til all vinstkränkt regering satta hat och ofsty. Hu u det wore en ganska angelägen sak, at landet, med *Canaler* wore genomskurit är en allmänt erkänd sanning. Huru lättgördt wore det icke på åtskilliga ställen uppe i landet, at emellan de små insjöarne göra en segelbar gång? Huru ögonstenlig är icke frukten och nyttan här af? Och skulle Prästerna genom föreställningar å högre ort, eler

ter hos sina åhörare, öppna wägen häruti, så wore bonden redde-
bogen at följa samma spår. Wid forsars ränfsande och andra
större *Canalers* utstakande, skulle deras insigt i *Mathematiquen*
uträtta ganska mycket.

Commercen i landet har ock något, ja ganska mycket at för-
wänta af Prästaståndet: af dem kan och bör luredrageri hämmas, och
gemena folket öfwerlysgas om rikets skada deraf. Hwad upmun-
tran och drift en Präst kan gifwa til nyttiga *Fabriquers* inrättande, går
jag förbi; det är af sig sjelf klart. Såsom öfwerflöd är et af de stör-
sta fel i hushållningen, så kan detta bäst botas af Prästen, så wida
hans ämbete deputom fordrar, at straffa sådant. Här wore än ganska
mycket at orda om, både uti de nu anförda, och åtskilliga andra delar
af hushålls wetenskapen: men min föresatta korthet förbindur det: jag
har endast welat nämna et och annat. Dock hoppas jag, at af detta som
i korthet blifwit sagt, hwar och en owäldug läsare kan aftaga, at då
hos Prästerna finnes grundelig kundskap i hwarjehanda *Oeconomiska* we-
tenskaper, jämte ren kärlek til det allmänna, hushållningen skal itlläda
sig hos of den täckaste och önskeligaste dragt. Härwid torde dock någon ännu
inwända, at man fordrar alltför mycket af en Präst: man har anført så
många och särskillta delar af de *Oeconomiska* wetenskaperna, at det wore
ogjdeligit för en Präst, at en gång wäl hinna med hälften af dem: här-
til swares, at min mening ej är, at en Präst skal fullkomligen sysselsätta
sig med alla desse: det är wäl desto bättre, at han äger god insigt i flere;
men så wore wäl om han enkannerligen drefwe med sit en eller annan del
deraf, alt efter hans egen naturliga ödjelse och ortens beskaffenhet och
nöddorft. Det är wackert giordt, om en Prästman fastar sin tancka och
upmärksamhet på någon wis del i synnerhet, den nemligen, på h wilken
hans hog och ödjelse mäst faller, och upodlar den framför de andra.
När skarpsynte och mogna män af Prästerkapet salunda dela de nöddiga-
ste stycken af *Oeconomien*, och dithörande wetenskaper sig emellan, och
wid lediga stunder roa sig dermed, hwad digert, hwad stort, hwad *Fä-*
derneslandet högst gagnande skal icke då uträttas? Som den *Scuderande*
ungdomen nu har nog tilfälle wid de högre lärosäten, at grundeligen lära
sig hushållskonsten, så hoppas man, at wår *Fosterbygd*, näst Guds wäl-
siguande hand, under en önskelig frid och säll frihet, skal uppstiga til rike-
dom och wälmåga, och ur sit egit sköte framskjuta sådane häfswor, som
wi hittils nödgats umbära eller ock af wåra grannar ofta dyrt nog of
förskaffa: och då skal man finna, hwad mycket en Präst kan
bidraga til *Oeconomiens* uphjelpande.

G. A. A.